

Voorlinden en een haiku-cursus

Initiatiefnemer en financier van het gloednieuwe museum Voorlinden in Wassenaar is de Rotterdamse grootindustriële en kunstverzamelaar Joop van Caldenborgh. Toen ik in 2006 afscheid nam als lid van de raadscommissie Kunst en Cultuur, was er serieus sprake van dat Joop van Caldenborgh zijn omvangrijke kunstcollectie in een geheel op zijn kosten te stichten museum in Rotterdam zou onderbrengen. Maar de onderhandelingen daarover tussen de Caldic-tycoon en de gemeente Rotterdam waren blijkbaar op niets te zijn uitgelopen, zo moet worden geconstateerd. En dus is ons Rotterdammers dit prachtmuseum aan onze neus voorbij gegaan en bevindt het zich nu op het landgoed Voorlinden in Wassenaar. Ik besloot het gloednieuwe museum te bezoeken.

Joop van Caldenborgh is de oprichter en eigenaar van Caldic, een groot Rotterdams chemieconcern. In 2010 schatte het tijdschrift *Quote* zijn vermogen op 295 miljoen euro. Ik ken Joop van Caldenborgh dus, omdat hij toentertijd de internationale beeldencommissie van Rotterdam voorzaf, het IBC.

Tussen de raadscommissie Kunst en Cultuur en de Commissie IBC was uiteraard op gezette tijden contact.

Joops meest fameuze wapenfeit is de aankoop van het beeld Santa Claus geweest, beter bekend onder onze zijn Rotterdamse bijnaam: Kabouter Buttplug.

Groot was de consternatie, toen bleek dat genoemde Santa niet een kerstboompje in zijn hand hield, maar een anaal-dildo, een speeltje uit het Sodoma van de seksindustrie.

Deze voorliefde voor 'Gimmicks' oftewel crossovers van de serieuze kunst naar het terrein van de anekdote, kenmerkt ook de vaste collectie van Voorlinden.

Als zodanig valt bv. te noemen Ai Wei Wei's 'Table with three legs'. En zeker Damien Hirst's 'Stubbed out love' (323 sigarettenpeuken achter glas...). Inderdaad, dat is dé Damien Hirst, die van de haai-op-sterk -water en van het doodshoofd bedekt met diamanten ('For the Love of God'.) Verder Ron Mueck's 'Couple under an umbrella' (een reuzenechtpaar van polyester onder een strandparasol) en Leandro Ehrlich's Swimming pool (Een pseudo-zwembad, waarin de bezoeker droog onderwater kan vertoeven) enzovoort. *Serieuze* anekdoten. Zo zou je die producties kunnen noemen.

Een schilderijtje van Margritte naast een Marcel Broothaers laat zien dat de stichter van Voorlinden zich welbewust is, hoezeer men hier schatplichtig is aan het Surrealisme. En daarom is het des te jammer dat het museum niet in Rotterdam is, waar het een mooie 'aanvulling' zou zijn geweest op het Museum Boijmans-Van Beuningen, vermaard voor zijn collectie Surrealisten.

Een en ander deed mij trouwens ook denken aan de etaleurs in mijn grootvaders warenhuis in het Heerlen van mijn jeugd.

Die mensen wisten heel bijzondere etalages te maken. Maar ze zijn naamlozen gebleven. Zij waren immers maar... etaleurs. Op Voorlinden zijn de etaleurs niet naamloos meer....

Gearriveerd op Voorlinden, mochten we kunstmecenas Joop aldaar zowaar volop in actie aantreffen. Stemmig zwart gekleed als altijd, verzorgde hij hoogst persoonlijk een rondleiding voor een groepje Amerikaanse dames.

Voor *Petite cage avec oeufs* van Marcel Broodthaers, 'het vogelkooitje van Broodthaers' kwam hij naar voren uit de groep en drukte mij hartelijk de hand om vervolgens weer druk door te gaan met zijn bewogen relaas.

Wat ik ervan begrepen heb, is dit: het vogelkooitje van Broodthaers, een kooitje met op de bodem wat broze eierschaaltjes en veertjes, was uitgeleend aan het museum Guggenheim in New York, en daar zwaar beschadigd aangekomen. D.w.z. de gebroken eierschaaltjes waren nog ééns zo gebroken geraakt. Dat kón natuurlijk niet! Joop liet per onmiddellijk Marcel Broodthaers plus twee restaurateurs naar Amerika over vliegen. Om de gebroken eierschalen weer de juiste ge/bro/ken/heid terug te geven... Dag en nacht werd er doorgewerkt, en zowaar een uur voor de opening van de tentoonstelling, zag het Vogelkooitje precies er zo uit als die op de affiches die overal in New York al waren opgeplakt...

Ja, je hoort nog eens wat op Voorlinden!

Kunst maakt dorstig. Maar een kantine kent het Wassenaarse kunstgebouw niet. Voor de horeca moet je naar het kasteelachtig landhuis op het landgoed, de Villa Loudon, een vijftig meter verderop.

Daar aangekomen overviel me een *déja vue*.

I have been here before!

Ik herkende het gebouw als de voormalige vestingplek van het opleidingsinstituut voor PTT-ambtenaren. Einde jaren tachtig heb ik daar mijn eerste haiku- cursus gegeven, d.w.z. mijn eerste haiku-cursus voor niet-delinkwenten. Want ik had de cursus oorspronkelijk voor mensen in de gevangenis ontwikkeld.

Toen ik nog voorzitter was van de Coomhertliga, de vereniging tot strafrechthervorming, was ik mij op een gegeven moment gaan afvragen: waarom doe ik òòk niet iets met mijn dichterschap? Waarom geef ik geen cursus poëzie aan gedetineerden?

En dat heb ik toen gedaan.

En die cursussen hadden succes... Niet in die zin dat de gevangenen na het volgen van mijn cursus, eenmaal terug in de maatschappij, plots wars waren van elke vorm van crimineel gedrag. Dat niet helaas.

Maar omdat menig gedetineerde voor het eerst in zijn leven aangesproken werd op zijn spiritueel-creatieve kunnen... en daar dankbaar voor was.

Voor de haiku koos ik omdat het een relatief simpele vorm van poëzie bedrijven is. De haiku bloeit dan ook in Nederland. Er zijn talloze haiku-clubs want de Nederlander houdt van poëzie als... het maar niet te veel is. Nu dan kom je al gauw terecht bij de haiku.

*Sinds wanneer schrijven
wij, Westerlingen, haiku's
Sinds Hiroshima?*

Klaarblijkelijk had ik dit alles verdrongen, waarschijnlijk omdat die haiku-cursus met die PTT-ers een nogal onverwacht verloop had.

Opgegeven hadden zich acht vrouwen en vier mannen. (Vrouwen zijn in het algemeen meer in voor dit soort activiteiten, is mij gebleken...). Allen behoorden tot de sub-top van de PTT (tegenwoordig de KPN geheten). Directeuren van postkantoren in middelgrote steden van Nederland.

Mijn inleiding wijdde ik aan Matzuo Basho, Japans grootste haikudichter. Basho betekent 'bananenboom', want onder de bananenboom op het dorpsplein plachtte Matzuo plaats te nemen op zijn rondtocht door Zuid-Japan. En de dorpelingen kwamen dan eerbiedig naar hem, de Meester, toe om hun haiku's te laten keuren. In ruil daarvoor verschaften zij Basho en zijn leerlingen dan voedsel en onderdak.

Maar Matzuo Basho hield ook wel sessies met zijn leerlingen alleen.

Net als Jezus, dichter van een van de bekendste joods-boeddhistische verzen ter wereld, nl. 'Zalig de zachtmoedigen' alias de Bergrede, had Basho twaalf leerlingen waarvan de jongste en geliefdste, zogezegd de Johannes *Made in Japan*, Kikaku Enomoto heette. Ook werd Basho de Meester genoemd. Dit om de volmaaktheid van zijn dichtkunst.

Eens zaten Basho en zijn twaalf leerlingen in meditatie verzonken voor hun tekenbordjes. Japanse woorden zijn immers pictogrammen. Japanse dichters zijn tevens kalligrafen.

Gelijk zen-moenniken zaten ze te wachten op de lichtflits van hun inspiratie (satori). En zie, plotseling kreeg Kikaku Enomoto de geest en hij penseelde neer

*Rode libel
trek en zijn vleugels uit
Rode peper!*

Het Oooohh- en Aaaahh-geroep van de ander leerlingen was niet van de lucht. Wat een prachtige haiku! Maar Basho zweeg. De Meester zweeg! Consternatie! Hoe nu? Was het dan eigenlijk toch geen fraai vers?

Japanners plegen immers geheel van slag te raken als zij, de 'nietswaardigen', iets mooi vinden, maar de Meester, de ware autoriteit, die vindt dat niet...

Toen eindelijk iedereen weer stil was, stond Basho op en draaide het tekenbord om. Nu stond er:

*Rode peper
gèëf hem vleugels
Rode libel!*

Kijk, daarom noemt men Basho terecht de Meester.

Nu was het gedicht immers niet enkel *esthetisch*, maar ook *ethisch* verantwoord, want in overeenstemming met de leer van Boedha, die o.a. inhoudt dat zelfs het kleinste levende schepseltje op aarde geen onnodig leed mag worden berokkend.

Het is niet zo dat dit louter Oosters denken is. Het Westen kent deze vorm van denken ook.... hééft het gekend, moet ik zeggen. Bij de oude Grieken heet dat *kaloskagathos*. Een kunstwerk dient mooi (kalos) én goed (agathos) te zijn. Esthetisch en ethisch verantwoord. Een gedachte die de hedendaagse kunst duidelijk heeft losgelaten. Een kunstwerk hoeft vandaag de dag niet per se ethisch goed te zijn. Eerder het tegendeel. En zelfs niet eens meer mooi.. . De moderne museale wereld, de moderne galeriewereld idem dito, geef daar voorbeelden daarvan te over. Voorlinden niet uitgezonderd.

Ja, ik beken: ik lijd aan *Sehnsucht naar kaloskagathos*.

Aan een herstel van de verbintenis tussen het Schone, het Goede en het Ware.

Ik beseft dat het slechts een *licht, vederlicht* herstel kan zijn. Zoiets als van de veertjes in het Kooitje van Marcel Broothaers...

De deelnemers aan mijn haiku-cursussen verzocht ik altijd na een rondje kennismaking de tafel opzij te schuiven en met mij op de grond te gaan zitten. Om zo de sessie van Basho en zijn leerlingen enigszins te imiteren. Een echte Lotuszit hoefde niet. Die is te moeizaam voor onervaren (Westerse) botten. Een kleermakerszit was voldoende. Dit werd gedaan. Wat lacherig door de heren, waarbij een van de heren, die een deftig vest droeg, dat geheel en al losknoopte. Ontspannenheid troef!

Nu was het geval, dat het in dat PTT-kasteeltje in Wassenaar heel erg formeel plachtte toe te gaan. Een soort van 'lakei', een man met een overduidelijk Hagenees accent in een stemmig dienstkostuum, had ons het cursuszaaltje binnen geloodst en tevens uiterst kakkineus aangekondigd dat hij de thee ging opdienen.

Deze persoon kwam nu binnen met het blad met de thee, zag ons op de grond zitten en liet zich spontaan ontvallen: "Zo, ga we neuken?"

Want... als mannen en vrouwen zich niet aan tafel bevinden, maar ontspannen samen op de grond, ja, dan gaan ze vroeg of laat rampetampen... dat begrijpt een kind! De man schrok overigens wel van zijn eigen foute ontboezeming en verdween haastig.

Maar de deelnemers had het *n*-woord van de lakei merkbaar onrustig gemaakt.

Sommigen maakten zowaar aanstalten om op te staan. En de vestdrager knoopte resoluut zijn vest weer dicht. Want ja, morgen waren ze weer directeur en als dan op kantoor als een lopend vuurtje zou rondgaan, dat ze...

Maar ik stelde ze gerust. Dat wat die thee-meneer zegt, dat heeft ook zijn *mooie* kanten, vast en zeker, maar daarvoor zijn we hier niet... We gaan iets doen, wat óók heel mooi is... We gaan haiku's maken.

Het systeem van de haiku is 5-7-5. De eerst regel telt vijf lettergrepen. De tweede zeven lettergrepen en derde weer vijf lettergrepen. Dat is de klassieke, strenge vorm. Altijd zeg ik als ik een cursus geef, dat het wat mij betreft niet per se in die strenge vorm hoeft. Dat als er hier en daar een lettergreep te veel of te weinig is, mij dat niet zoveel kan schelen, als de inhoud van de haiku maar de moeite waard is. Dat zei ik ook nu.¹ Die 'haiku-achtigen' noem ik tegenwoordig poëtogrammen. Maar die term

had ik toentertijd nog niet bedacht.

Als onderwerp had ik opgegeven: water.

Nederland, het land dat doodgemoedereerd onder de zeespiegel ligt... Nederland *Waterland!*. Iedereen in Nederland heeft wel wat met water, dus het moest wel raar lopen, wilde daarover niet iets creatiefs over op papier kunnen worden gezet.

En zo geschiedde.

Zo was er een vrouw, die ik qua leeftijd achter in de dertig schatte, had opgeschreven

een druppel is het Heelal

Ik zei haar dat dit weliswaar geen haiku was, maar wel een hèèl erg zen-boeddhistisch gedachte (en met het zenboeddhisme is de haiku zeer verbonden...).

Zoiets als: applaudisseren met èèn hand.

Hierop barstte zij in snikken uit. Want ze bleek... zwanger. Ja, dan *is* een druppel het Heelal!. Van een vent, helaas, waarmee ze verder niets wilde. Maar ze wilde het kind houden. Ze had altijd een kindervens gehad en ze werd er niet jonger op.

Anderzijds was ze zojuist tot directeur benoemd. En het was niet de bedoeling - de PTT was daar blijkbaar heel duidelijk over geweest - dat ze met een bollend buikje haar eerste directeurschap aanving.

Daar zat ik dan, een estheet die plotseling therapeut diende te zijn. Ik had er niet van terug. Gelukkig wist de groep het op te vangen.

Ik heb de haikucursus sindsdien nog vele malen gegeven. Ging gelukkig allemaal goed. Niettemin ben ik tóch nog een keer de mist in gegaan!

Dat was toen ik het verzoek kreeg om mijn haiku-cursus te komen geven aan PvdA-prominenten en wel op het landelijk bureau van die partij aan de Heerengracht in Amsterdam. Ik heb toentertijd die uitnodiging slechts na grote aarzeling aangenomen. Ik had tenslotte de PvdA niet voor niets al een poos verlaten. *Die apatische omhelzing van de Reaganomics!* Het aftakelingsproces van mijn voormalige club, de socialisten *light* alias de sociaaldemocraten, richting een soort VVD voor de lagere klassen, het was niet om aan te zien.

Niet voor niets had ik de Stadspartij gesticht.

Niettemin, in een moment van compassie met de PvdA in haar meedogenloze neergang, ging ik akkoord. De PvdA kan inderdaad wat training in spiritualiteit best gebruiken, zo dacht ik toen (en zo denk ik nog steeds...).

Maar meteen tijdens mijn inleiding ging het al faliekant mis.

De haiku 'rode peper / geef hem vleugels / vuurvlieg !' leverde namelijk een onbedaarlijke lachlust bij het gezelschap op.

Peper rood? Bram, de huwelijkspartner van de VVD-fundamentaliste Neelie Kroes, rood? Kostelijk! Hoe verzin je het!

¹ Ook de grote haiku-meester Matzuo Basho zelf wijkt trouwens nu en dan van dit starre schema 5-7-5 af, bv. in: *De smalle weg naar het diepe noorden*, The narrow road to the deep north and other travel sketches, Penguin classics, vert. 1983